

УДК 342.71(477)

**ЕТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ
ПАЙДЕЇ В РОЗВИТКУ ДИСКУРСУ ПЕРЕМОГИ УКРАЇНИ**

Бень Вікторія Олександрівна – студентка, Житомирський державний університет імені Івана Франка

Анотація. У статті аналізуються шляхи актуалізації й використання етичного, аксіологічного та методологічного потенціалів давньогрецької культурно-освітньої системи пайдеї для розвитку дискурсу Перемоги України, професіоналізації військовослужбовців та її застосування для розвитку патріотизму та національної свідомості й ідентичності. Проблематика розглядається в контексті антропологічно-ціннісного осмислення феноменології інформаційного суспільства в умовах інформаційної й психологічної війни.

Ключові слова: дискурс Перемоги України, національна свідомість, національна ідентичність, патріотизм, етика, пайдея, професіоналізація військовослужбовця, методологія, інформаційна й психологічна війна.

Abstract: The article analyzes the ways to actualize and utilize the ethical, axiological, and methodological potential of the ancient Greek cultural-educational system, paideia, for the development of the discourse of Ukraine's Victory, professionalization of military personnel, and its application in fostering patriotism and national consciousness and identity. The research addresses the issues within the context of anthropological-value comprehension of the phenomenology of the information society in the conditions of information and psychological warfare.

Keywords: discourse of Ukraine's Victory, national consciousness, national identity, patriotism, ethics, paideia, professionalization of military personnel, methodology, information and psychological warfare.

Актуальність проблеми. В останні роки Україна пройшла складний шлях політичних, економічних та соціокультурних європоцентрично орієнтованих трансформацій, що значно вплинуло на формування національної свідомості й ідентичності [1]. Натепер перед нацією й державою стоїть визначальна й системоорганізуюча мета – перемогти в російсько-українській війні. Соціокультурними складовими цієї мети є перш за все формування дискурсу Перемоги України як комунікативного і ціннісно-сислового контексту соціального, професійного та особистісного буття. Дискурс Перемоги України нами розглядається як комунікативна, психологічна й ідеологічна умови професіоналізації військовослужбовця, а також представлена як важлива соціально-комунікативна й педагогічна умови розвитку національної ідентичності і патріотизму [7] як у військових фахівців, так і як актуальна складова суспільної свідомості.

Аналізуючи різні культурні й освітні традиції, а також шляхи й досвіди професіоналізації військовослужбовців ми звернули увагу на значний морально-етичний і методологічний потенціал давньогрецької культурно-освітньої системи пайдеї (дав. грец. Παιδεία) [9; 12; 14]. Відповідно вказані потенціали пайдеї можуть бути цілеспрямовано використані для розвитку дискурсу Перемоги України, професіоналізації військовослужбовця та розвитку патріотизму й національної ідентичності.

Пайдея є давньогрецькою гуманістично орієнтованою культурно-освітньою системою. Співвідносно до проблем у сучасній Україні, серед яких, як вказувалося, первинною є війна, пайдея може розглядатися як особлива людиномірна етична та ціннісна система, занурена в європейську історію, культуру, етику. Пайдея спрямована на розкриття людської природи (дав. грец. φύσις τοῦ ἀνθρώπου) [9] як людяної, розумної, етичної, милосердної. Відповідно вона покликана сприяти вихованню молоді, розвитку моральних якостей, а також формуванню гармонійної особистості з активною громадянською позицією. Натепер актуалізація етичного потенціалу пайдеї нами розглядається як педагогічний і культурний інструменти формування національної свідомості та ідентичності. Відповідно це реалізується шляхом ціннісної рефлексії витоків європейської культури, в основі яких лежить давньогрецька пайдея і зв'язана з нею філософія та мистецтво. Важливим аспектом рецепції й актуалізації потенціалів пайдеї як особливої й значущої спадщини минулих поколінь є її співвіднесення з вимогами сучасності, зокрема з прагненням до реалізації демократії, прав людини, інноваційного розвитку суспільства та держави.

Натепер в науковій літературі проблематика актуалізації етичного й методологічного потенціалів пайдеї для професіоналізації військовослужбовців [3] та формування дискурсу Перемоги України не розкрита. Враховуючи також значимість цієї проблеми для розвитку національної свідомості та ідентичності й розвитку патріотизму ми представляємо її як актуальну.

Мета. Проаналізувати шляхи актуалізації етичного, аксіологічного та методологічного потенціалів пайдеї для розвитку дискурсу Перемоги України та професіоналізації військовослужбовця в умовах інформаційного суспільства та інформаційної й психологічної війни.

Результати. Як свідчить аналіз бібліографії, вираз "особистість захисника" набуває особливого значення, коли з'являється у зв'язку з поняттями

"країна", "вітчизна", "батьківщина". В енциклопедії термін "захисник" стосовно військової діяльності найповніше розкривається в статті "Захист Вітчизни". Захист вітчизни розглядається як боротьба народу і держави за захист себе, свого суверенітету й національної цілісності від зовнішніх агресорів і спроб поневолення, при цьому підкреслюється важливість вітчизни як держави з певним порядком суспільного життя.

Дієслово "захищати" означає боронити, не бути переможеним, а також захищати себе, самозахист. Це слово актуалізує первинні й «первісні» уявлення про захист й охорону та опосередковано робить захист центральним і незалежним від соціального устрою життя: "Бог – мій захисник". Від дієслова захищати утворюються іменники, що означають як осіб чоловічого, так і жіночого роду з характеристиками, притаманними захисникові. Якщо розглядати концепт "захисник" співвідносно до феноменології державності, то варто зазначити, що захист державою своєї батьківщини розглядається етично й ціннісно орієнтовано – як моральний обов'язок і право її громадян. Таким чином ідея захисту і захисника вітчизни є природовідповідною і зв'язаною як з власним буттям особистості, так і з існуванням держави як соціально-політичного та територіального феномену. У наш час домінування інформаційних технологій вказані поняття захисту й захисника вітчизни відповідно проектується яку психологічну реальність особистості, так і в інформаційну сферу держави, набуваючи певних метаморфоз, але водночас сутнісно зберігаючи певну сталість. Проблема захисту вітчизни як території і як народу переноситься у віртуальні та «інформаційні» світи, що потребує відповідного «інформаційно орієнтованого» і антропологічно-етичного переосмислення. Як методологічний інструмент такого антропологічно-етичного переосмислення може розглядатися звернення до давніх європейських традицій, а саме до етично-ціннісного і методологічного потенціалів давньогрецької культурно-освітньої системи пайдеї.

З феноменом держави та її захисту зв'язане поняття "громадянин". Громадянство включає в себе усвідомлення своїх прав і обов'язків перед державою [2], включаючи її захист. Таким чином, людина, орієнтована на захист держави, має високий рівень громадянськості. Поняття громадянськості включає в себе психологічну категорію відповідального й осмисленого ставлення людини до своїх прав і обов'язків перед державою. Це комплекс ставлень людини до своїх прав і обов'язків у межах держави або нації. У формуванні громадянськості як значимої соціально орієнтованої сфери особистості важливим є усвідомлення людиною своїх громадянських обов'язків, що включає в себе відповідальне, позитивне, життєтворче ставлення до своїх співгромадян та готовність до захисту. Відповідно життєві й професійні установки людини, втілені в продуктивній життєдіяльності, складають основу для формування характеру громадянина, в якому актуальним є спрямування на захист батьківщини. Вказаний аспект актуалізації громадянської свідомості співвідносно з проявленням готовності до захисту батьківщини є значущим напрямом формування професійної суб'єктності і відповідних установок майбутніх офіцерів збройних сил (Л.А. Снігур) [8]. Для реалізації зазначених спрямувань ми звертаємося до рецепції методологічного потенціалу давньогрецької культурно-освітньої системи пайдеї [9; 12; 14], у якій розкривався соціальний і політичний виміри буття особистості та актуалізувалися ідеї демократії співвідносно з інтенціями захисту батьківщини.

У сучасному світі ми постійно знаходимося в потоці інформації, яка досить часто є надлишковою для оптимального та гармонійного власного й

соціального існування. Соціальні мережі, новинні портали, електронні пристрої – всі вони надають нам безліч інформації, яку ми повинні опрацювати. Однак цей постійний потік може призвести до перенавантаження психіки, зниження здатності до зосередження та утруднення нашої спроможності аналізувати й продукувати власні думки. Частіше ми стаємо залежними від постійної перевірки повідомлень, оновлення сторінок соціальних мереж і споживання великого обсягу повідомлень, що забирає час і увагу, які можна було б використати для особистого розвитку та самореалізації.

Щоб подолати цей виклик, необхідно встановити баланс між інформаційними джерелами та своїм часом. Важливо обмежити час, проведений в мережі, визначити пріоритети й вибрати якісні джерела інформації. Застосування практик медитації, регулярні перерви при роботі з електронними пристроями та фокусування на собі, власних цілях допоможуть зберегти ясний розум і спроможність розвиватися.

Віртуальне спілкування стало невід'ємною частиною нашого повсякденного життя. Ми спілкуємося з друзями, колегами та родиною через соціальні мережі, електронну пошту та програми миттєвого обміну повідомленнями. Однак це не може повністю замінити спілкування віч-на-віч. Невербальна комунікація і брак особистої взаємодії можуть призвести до втрати зв'язку, браку близькості та непорозумінь у міжособистісних стосунках. Для побудови здорових міжособистісних стосунків у цифрову епоху важливо знаходити час для зустрічей віч-на-віч та офлайн-спілкування. Планування зустрічей з друзями та родиною, участь у групових заходах та розвиток навичок ефективної комунікації можуть допомогти підтримувати здорові та глибокі міжособистісні стосунки.

Хоча сучасний світ пропонує багато можливостей для розвитку, він також стикається з низкою загроз і викликів. Інформаційне перевантаження та роль віртуального спілкування, яке постійно зростає, можуть перешкоджати особистісному розвитку і психологічному здоров'ю. Однак, свідомо керуючи та збалансовуючи потік інформації й продовжуючи активно брати участь у спілкуванні віч-на-віч, ці виклики можна подолати і розкрити можливості для збереження здоров'я та особистісного розвитку. Розуміючи ці загрози та вживаючи відповідних заходів, ми можемо стати успішними та впевненими в собі людьми в сучасному суспільстві.

Вказані вище системні виклики, які сприяють розвитку психологічних і соціальних проблем особистості, створюють певні опосередковані ризики для розвитку дискурсу Перемоги України в російсько-українській війні. Важливим аспектом зазначеної проблеми є питання протидії інформаційній і психологічній війні російської федерації, яка спрямована на руйнування української державності й соціальної сфери. Інформаційна і психологічна війна [10; 11; 13] є значимою складовою гібридної російсько-української війни. Це визначає потребу в розвитку системи засобів протидії. До таких системних засобів належать, окрім інформаційних, також і гуманітарні, включаючи психологічні, культурні, соціальні складові.

Важливою складовою інформаційної і психологічної війни є актуалізація культурного й цивілізаційного потенціалів шляхом звернення до відповідних традицій. Враховуючи європейський цивілізаційний вектор України та наявні аспекти цивілізаційного конфлікту (за С. Хантінгтоном) [5; 6], ми актуалізуємо проблему застосування потенціалу давньогрецької культурно-освітньої системи пайдеї [9; 12; 14] для розвитку дискурсу Перемоги України як серед громадян, так і військовослужбовців. Гуманістичні та

демократичні ідеї пайдеї нами розглядається як освітньо-культурний та професійний інструментарій європоцентричної концептуалізації і трансформації професійних установок військових і цивільного населення. Відповідно одним з центральних і системоорганізуючих аспектів є формування дискурсу Перемоги України як реального інструменту реалізації системних інформаційних, психологічних, соціальних, професійних і культурних впливів.

З наявних у системі пайдеї [9; 12; 14] ідей для розвитку дискурсу Перемоги України та для актуалізації патріотичної і національної свідомості в процесі професійної підготовки військовослужбовців ми застосовуємо наступні – агаге (дав. грец. ἀγαθόν – благо), арете (дав. грец. ἀρετή – добродієність, довершеність), евтюмія (дав. грец. εὐθυμία – добрий настрій, душевний спокій), фронеzis (дав. грец. φρόνησις – практична мудрість, ідея Арістотеля), софрасюне (дав. грец. σοφροσύνη – поміркованість, «чистий розум», гармонійність, одна з арете). Патріотизм, здатність та готовність до захисту України ми бачимо як як агаге (дав. грец. ἀγαθόν – благо) для його носія і для суспільства (суспільне благо), а також як арете (дав. грец. ἀρετή – добродієність, довершеність). Уточнюючи, зазначимо, що поняття арете первинно сформувався в Давній Греції як військова доблесть і переваги як значимі особистісні духовно-психологічні якості. Від арете походить поняття аристократ – особа, яка потенційно здатна до військових доблестей і має гідність. Тобто ми в системі сучасної підготовки військовослужбовців повинні відроджувати класичні традиції арете, які є значимими для професійної діяльності військового – сміливість, мужність, здатність і готовність до захисту батьківщини. Для професійної підготовки військового актуальним є особистісно і соціально орієнтована ідея евтюмії (дав. грец. εὐθυμία – добрий настрій, душевний спокій) як особливої особистісно-психологічної якості, наявності якої робить людину стійкою до життєвих негараздів і викликів. Указаний концепт був розроблений Демокритом і для сьогодні є актуальним для професіоналізації військового. Не менш значимим для підготовки військового є концепт фронеzis (дав. грец. φρόνησις – практична мудрість), розроблений Арістотелем. Фронеzis – це практична мудрість. У сучасній компетентісно орієнтованій інтерпретації фронеzis осмислений як професійно орієнтований, актуалізований розумовий, етичний та ціннісний потенціали військового, які можуть бути спрямовані на ефективне інтелектуально-професійне функціонування в умовах сучасної інтелектуалізованої й «оцифрованої» війни. Це перш за все вміння військового працювати з цифровими технологіями співвідносно до життєвих реалій і військових ризиків, здатність до професійної інтелектуальної творчості, що включає вирішення нестандартних, нетипових завдань тощо. Застосування вище представлених ідей пайдеї, сприяючи професіоналізації, формують дискурс Перемоги України. У системі цих понять Перемога розуміється як благо, а шлях до неї лежить через розвиток добродієностей (арете), фронеzis та інших складових. Важливою є актуалізація ідеї інтелектуалізації професійної діяльності військового, включаючи застосування концепції фронеzis в його професійній діяльності. Фронеzis може бути представлений у системі когнітивних складових фахових компетентностей військового, що має також і інтелектуалізований соціально-політичний вимір. У даному аспекті важливою є думка В. Липинського: «Чим вищий інтелект країни, тим більше розвинена в її провідних верствах здатність до спокійного і чесного спостереження суспільних явищ» [4, с. 352]. В. Липинський вважає, що індивід з вищою інтелектуальною, політичною, емоційно-психологічною підготовкою може суттєво впливати не тільки на процеси всередині групи, але й на хід суспільно-політичних та історичних

процесів. Він також вказує, що якою б розвиненою не була людина, вона завжди буде залишатися нижче народу. Тому офіцери Збройних сил України як представники інтелігенції та національної еліти повинні осмислювати і відчувати себе частиною народу та бути на крок попереду нього, і саме в цьому почутті місії захисту батьківщини й народу слід виховувати майбутніх вартових країни. Мінімальна лінія особистості визначається почуттям "Я", яке активно протистоїть "не Я", а мінімальна лінія соціальної зрілості характеризується усвідомленням свого місця серед інших, прийняттям певних соціальних норм, здатністю активно й свідомо брати участь у житті суспільства, брати на себе таку відповідальну місію, як бути захисником країни, що визначає здатність до активної діяльності. Орієнтація людини на захист держави є індикатором соціальної цілісності держави.

Розвиток дискурсу Перемоги України та формування національної свідомості, ідентичності та патріотизму на основі реалізації етичного потенціалу пайдеї є актуальним у сучасних соціально-політичних умовах. Цей сприяє формуванню системних наративів про Перемогу України, сприяє розвитку її іміджу та актуалізації національної гордості та самоідентифікації.

Створення наративу переможця вимагає визначення та підкреслення досягнень України в різних сферах. У політичній сфері це можуть бути зусилля, спрямовані на демократизацію країни, забезпечення стабільності та сприяння міжнародному співробітництву. В економічній сфері акцент може бути зроблений на розвитку інноваційного потенціалу, залученні інвестицій та створенні сприятливих умов для підприємництва. У культурній сфері результати можуть бути досягнуті в галузі літератури, мистецтва, музики та спорту.

Реалізація етичного потенціалу пайдеї спрямована на формування в громадян відповідних ціннісних орієнтацій, в основі яких є ідея батьківщини та її захисту. Важливим є утвердження ідей і цінностей справедливості, свободи, людської гідності, гуманізму, толерантності та взаємоповаги. Актуалізація етичного і ціннісного потенціалів пайдеї, окрім дискурсу Перемоги України й професіоналізації військовослужбовця [3], покликана формувати сприятливий моральний клімат у колективі та розвивати позитивну громадянську позицію. У даному аспекті значущою є освіта як визначальна складова розвитку дискурсу Перемоги України та формування національної свідомості. Актуалізація етичних цінностей та патріотизму в освітньому процесі, включаючи вдосконалення відповідних методик викладання, може покращити патріотичне виховання молоді. Дослідження та вивчення історичних досягнень України, вшанування визначних подій та особистостей, які зробили внесок у здобуття незалежності та суверенітету країни, сприятимуть вихованню патріотизму та гордості за Україну. Розвиток дискурсу Перемоги України шляхом актуалізації етичного та ціннісного потенціалів пайдеї, формування національної свідомості, ідентичності [1] та патріотизму [7] – це складний і багатогранний процес, який потребує об'єднання зусиль державних, громадських, освітніх і культурних інституцій та активної участі громадян. Це сприятиме також зміцненню національної єдності та забезпеченню сталого розвитку України.

Висновки. 1. Розвиток дискурсу Перемоги України та професіоналізації військовослужбовця з використанням етичного, методологічного та ціннісного потенціалів давньогрецької культурно-освітньої системи пайдеї є актуальною професійно-педагогічною та соціокультурною стратегіями, які сприяють формуванню позитивного іміджу держави та

Збройних сил, а також розвитку національної свідомості, гордості та ідентичності. Указані стратегії також сприяють розвитку справедливості, гідності, гуманізму, толерантності, доброти, милосердя та розбудові позитивного морально-психологічного клімату в колективах і загалом в суспільстві.

2. Освіта, включаючи військову, відіграє вирішальну роль у формуванні дискурсу Перемоги України, патріотизму та національної свідомості й ідентичності, що вказує на необхідність актуалізації в освітньому процесі класичних ідей пайдеї – арете, агате, фроне́зису, евтюмії та ін. Розвиток дискурсу Перемоги України є складовою майбутньої Перемоги у російсько-українській війні й вимагає спільних зусиль держави, громадськості, освітніх і культурних інституцій та актуалізації європейських культурно-освітніх традицій, зокрема пайдеї.

Список використаних джерел

1. Бевз, Т. (2022). Вплив глобалізації на утвердження національної ідентичності в умовах війни: виклики і загрози. *Українознавство*, (3 (84)), 8-26.
2. Гладун, В. (2020). УДК 37.035. 6 (091)(477) ORCID iD 0000-0001-9503-8973 Концепція національного виховання та громадської освіти К. Д Ушинського. " *Вересень*", 3(1 (84)).
3. Катаев, Є. С. (2007). Особливості професіоналізації військовослужбовців контрактної служби. *Адреса редакції*, 150.
4. Липинський, В. (1995). Листи до братів-хліборобів. *К.: Філадельфія*, 15..
5. Муляр, В. (2016). Семюель Хантінгтон і його концепція " зіткнення цивілізацій".
6. Присухін, М. С. (2006). Концепція цивілізаційного підходу С. Хантінгтона. *In Соціально-економічний розвиток України на початку XXI сто-С 69 ліття: Зб. доп. 73-ї наук. конф. студ. КНЕУ. 11-12 квіт. 2006 р./Відп. за вип. М. І. Мирун К.:КНЕУ,2006.336с.*
7. Рижиков, В., Прохоров, О., & Колісник, О. (2022). Практичне значення гуманітарної підготовки військовослужбовців у формуванні патріотизму українських воїнів в умовах військового стану. *Наука і техніка сьогодні*, (5 (5)).
8. Снігур, Л. А. (2004). Психологія становлення громадянськості особистості: дис... д-ра психол. наук: 19.00. 07/Людмила Анатоліївна Снігур. *Південноукраїнський держ. педагогічний ун-т.–Одеса*.
9. Федорець, В. М. (2019). Антропологічно-ціннісна рефлексія пайдеї як культурно співвідносний шлях удосконалення здоров'язберезувальної компетентності вчителя фізичної культури. *Вісник післядипломної освіти. Серія: Педагогічні науки*, (8), 153-210.
10. Armistead, L. (Ed.). (2004). *Information operations: Warfare and the hard reality of soft power*. PotomacBooks, Inc..
11. Armistead, E. L. (2007). *Information warfare: separating hype from reality*. Potomac Books, Inc.
12. Doner, J. (2018). Rebirth of paideia: ultimacy and the game of games. *Educational Philosophy and Theory*, 50(6-7), 719-727.
13. Forest, J. J. (2009). *Influence Warfare: How Terrorists and Governments Fight to Shape Perceptions in a War of Ideas: How Terrorists and Governments Fight to Shape Perceptions in a War of Ideas*. ABC-CLIO.
14. STEINER, D. (1988). The Search for Paideia.

УДК37.01:316.658.4